

Antikken og middelalderen: Hvornår var det? - Noget om periodiseringer

Historikeren arbejder med en inddeling af historien i forskellige perioder: antikken, middelalderen, renæssancen osv. Disse inddelinger er baseret på en opfattelse af vigtige begivenheder eller strømninger, som sætter skel. Historie er imidlertid et fag, hvor meningene brydes, dels som følge af nye »opdagelser«, dels som følge af nye syn på historien.

***

Således hersker der hverken enighed om, hvornår man skal tidsfastsætte antikken eller middelalderen. I 1800-tallet talte man om den »klassiske oldtid«, hvorved man forstod det »gamle« Grækenland og Rom. Men efter at arkæologien havde udvidet kendskabet til de endnu ældre kulturer i Ægypten og Mesopotamien, gik man over til at kalde disse for oldtidssamfund, mens samfundene i det »gamle« Grækenland og Rom blev kaldt antikke. Men hvor går så grænsen mellem oldtiden og antikken? Tilhører den mykenske kultur, ca. 2000-1100 f.Kr., oldtiden eller antikken? Det beror på hvilke kriterier, man lægger til grund for skellet.

Mange moderne historikere sætter skellet mellem oldtiden og antikken omkring 800 f.Kr., fordi man her skabte den græske bystat, polis, med alt, hvad den kom til at betyde for det senere Europa (bl.a. det athenske demokrati. Men den mykenske kultur havde også en slags bystater, og det var i den mykenske tid, at grundlaget for det græske sprog og den græske digtning - historierne i de senere nedskrevne værker Iliaden og Odysseen - blev til.

***

Romersk historie og kultur overtager glidende dominansen fra den græske. Skal man sætte et begivenhedsskel her, kunne det være den romerske erobring af Grækenland i 146 f.Kr. Men på det kulturelle område står romerne så meget på ryggen af grækerne, at det i det hele taget kan være diskutabelt at tale om en selvstændig romersk kultur. Større

problemer er der med at fastsætte antikkens ophør og middelalderens begyndelse. I den »gamle« historieskrivning satte man 476 e.Kr. som skellet, det år, hvor den sidste vestromerske kejser trådte tilbage. I England er der en tradition for at sætte skellet ved år 337, hvor den første kristne kejser, Konstantin den Store, lod sig døbe på dødslejet. Men hvorfor så ikke i 312, hvor der er tydelige tegn på, at Konstantin begynder at favorisere kristendommen - eller snarere 391, hvor Theodosius den Store gør kristendommen til den eneste tilladte religion i Romerriget?

Man kan også spørge, hvorfor man skal bruge kristningen af Romerriget som middelalderskel. Det afhænger af, hvilken synsvinkel man anlægger. Fokuserer man på den betydning, kristendommen fik for middelaldersamfundet, kan et sådant periodiseringskriterium være yderst relevant, men ønsker man i stedet at se på årsagerne til Romerrigets fald, må man i stedet koncentrere sig om økonomiske og sociale ændringer, og disse strakte sig over en 200-årig periode, fra ca. 200-400 e.Kr.

Og så kan det jo diskuteres, om Romerriget også var faldet, når vi når frem til ca. 500 e.Kr. For efter Theodosius den Stores død i 395 og frem til 1453 fortsætter Romerriget i et østligt kejserdømme, det byzantinske, til hvilket det russiske zardømme i øvrigt hævder at være arvtager. Og så er vi fremme ved en grænse for Romerriget ved 1917, hvor den sidste russiske kejser abdicerer.

Endelig kan man sige, at det romerske kejserrige genskabes ved frankerkongen Karl den Stores kroning til »romersk kejser« i Rom i år 800. Ganske vist går hans rige i opløsning efter hans død i 814, men dets efterfølger eksisterer i næsten 1000 år, fra 962 til 1806. Så længe er der imidlertid næppe nogen historiker, der seriøst vil påstå, at antikken reelt varer. Af hvilket vi måske kan lære, at man skal omgås periodiseringer med varsomhed.

***

Historiens gang er en kontinuerlig proces, et produkt af et kompliceret samspil af mennesker, begivenheder og samfundsstrukturer. Når en række af disse faktorer har ændret sig markant, kan man sige, at man er gledet ind i en ny periode. Endelig skal man også huske, at disse periodebetegnelser er skabt i bagklogskabens lys. Middelalderens mennesker kunne af gode grunde ikke vide, at de befandt sig i en middelalder - navnet er skabt af den efterfølgende periode, renæssancen. En periode, som i øvrigt så ned på den foregående »mørke« tid for at fremhæve sig selv som den lyse fremskridtstid.

Således ligger der også samtidstendenser i valget af periodiseringer og karakteriseringen af tidsepoker. Når læreplanen for historie af 2005 har sat skellet mellem middelalder og renæssance til 1453, hænger det sammen med to markante begivenheder, som fandt sted dette år. Den såkaldte hundredårskrig (1337-1453) mellem England og Frankrig blev afsluttet, og Konstantinopel blev indtaget af tyrkerne.

Den sidste begivenhed har nok sat sig de dybeste spor i eftertiden og er blevet aktualiseret med den stigende fokusering på kultursammenstødet/-mødet mellem Vesten og islam i kølvandet på muslimske terroraktioner og krige i Mellemøsten. Det er imidlertid uklart om den historiske samtid opfattede tyrkernes indtagelse af Konstantinopel som det afgørende tidsmæssige skel. Som det fremgår af nyere vurderinger fortsatte den kulturudveksling mellem islam og Vesten, som var påbegyndt med den arabiske erobring af Syditalien og Sydspanien uhindret, den blev måske ligefrem intensiveret efter 1453, samtidig med at den islamiske militære aggression mod Vesteuropa fortsatte helt frem til belejringen af Wien i 1683.

***

For Danmarks vedkommende er det almindeligt at forskyde dansk middelalder i forhold til europæisk. Konstantinopels erobring i 1453 vedkommer Danmark meget lidt, hvorimod reformationens indførelse i 1536 betegner en sand samfundsmæssig og kulturel

omvæltning. Og i den »anden tids-ende«, middelalderens begyndelse i Danmark, lader arkæologer og historikere den såkaldte germanske jernalder, som afløser den romerske jernalder (ca. 1-400 e.Kr.), strække sig frem til ca. 800, hvor den afløses af vikingetiden.

I ældre litteratur sættes starten på vikingetiden til 793, hvor Lindisfarne Klosteret på en lille nordengelsk ø angribes og plyndres af vikinger. Allerede i 787 nævner Den oldengelske Krønike imidlertid angreb på England og siger udtrykkeligt, at der ved denne lejlighed var tale om danske vikinger. Fastsættelsen af en ny tids begyndelse til et eksakt årstal for et vikingeangreb er i det hele taget temmelig angribelig. For hvem siger, at der ikke har været tidligere angreb, som blot ikke er blevet optegnet, og hvem siger, at det netop skal være disse angreb, som skal anvendes som kriterium for en ny tid.

Anlægges et materielt, kulturelt og religiøst synspunkt, kan man med en vis ret hævde, at vikingetiden strækker sig langt tilbage i den germanske og romerske jernalder. Tro og traditioner bliver til over lang tid og varer længe. Nydam-bådens udskårne træhoveder fra 300-tallet ligner de »højsædestøtter«, som beskrives i islandsk sagalitteratur fra omkring 1200.

Heller ikke de gamle markante skel for vikingetidens afslutning er uangribelige. Ingen i samtiden vidste, at Hardeknuds død i 1042 skulle blive afslutningen på det danske herredømme over England. Og igen - hvorfor skulle netop en sådan enkeltbegivenhed anvendes som kriterium på vikingetidens afslutning. Runer anvendtes op i 1300-tallet, og 1100- og 1200-tals danske kirker var udsmykket med vikingetidens typiske slyngornamentik.

***

Således skal man huske, at periodiseringer er et praktisk redskab til at opbygge historiens »skelet«, og før man begiver ud i en sådan Trivial Pursuit-årstals- og-periodeleg kan det være nyttigt at huske, at kødet er vigtigere end knoglerne, indholdet vigtigere end rammen.